

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ СИСТЕМИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Тетяна
Каменська,
к. е. н., доцент
НЦОА
Національної
Академії
статистики, обліку
та аудиту

Значимість і розвиток практики корпоративного управління у підприємствах постійно зростає, в зв'язку з чим з'являється насуцна потреба робити його періодичну оцінку. Адже корпоративне управління відображає внутрішній стан підприємства. Тому суттєво міняється роль внутрішнього аудиту на підприємствах – експерти передбачають фундаментальні зміни місії та ролі внутрішнього аудиту найближчими роками. Основна тенденція, на їх думку, полягає в переорієнтації діяльності внутрішнього аудитора з оцінки контрольних механізмів на об'єктивну оцінку систем корпоративного управління, систем управління ризиками та внутрішнього контролю підприємства. Це цілком закономірно, оскільки в процесі просування бізнесу до організованого управління цінність традиційного внутрішнього аудиту, ймовірно, буде надалі знижуватися. Бізнес зажадає більшого професіоналізму персоналу служби внутрішнього аудиту. І там, де внутрішній аудит має відповідні навички та компетенції у сфері корпоративного управління, він зможе приносити підприємству, керівництву та акціонерам значну користь.

Сучасні вітчизняні наукові дослідження в основному стосуються питань корпоративного управління без взаємозв'язку з питаннями внутрішнього аудиту, а питання внутрішнього аудиту розглядаються з точки зору аудиту окремих процесів фінансової звітності. Однак як приклад досліджень питань внутрішнього аудиту корпоративного управління підприємства та розробки рекомендацій з їх впровадження можливо відзначити статті членів Інституту внутрішніх аудиторів Росії Солина О., Тихомирова О. та Малихіна Д. У своїх розробках спеціалісти вказують в якості основного завдання внутрішнього аудиту саме оцінку системи корпоративного управління підприємства, які сприяють досягненню цілей підприємства.

Однією з цілей внутрішнього аудиту, обумовленою в Міжнародних професійних стандартах Інституту внутрішніх аудиторів, є здійснення оцінки ефективності системи корпоративного управління. Однак нині даний напрям роботи внутрішнього аудитора недооцінюється як самими внутрішніми аудиторами, так і керівництвом підприємства та наглядовою радою. Причини тому різні: від недооцінки переваг корпоративного управління на

підприємстві та невизначеності подібної ділової практики в межах країни до банальної відсутності методології та досвіду у внутрішніх аудиторів.

Метою даної статті є провести дослідження питань системи корпоративного управління на підприємствах та запропонувати нові принципи проведення внутрішнього аудиту корпоративного управління.

Міжнародний інститут внутрішнього аудиту надає таке визначення корпоративного управління: «Корпоративне управління (Governance) — сукупність процесів та організаційних структур, створювана наглядовою радою для управління, моніторингу діяльності підприємства та інформування з метою досягнення поставлених цілей»[1].

Інститут внутрішніх аудиторів наводить десять основних принципів [2], необхідних для розвитку повноцінного корпоративного управління, представлених у табл. 1.

Основні напрямки роботи внутрішнього аудитора з аудиту корпоративного управління

Служба внутрішнього аудиту є «очами та вухами» менеджменту, комітету з аудиту та зовнішніх аудиторів. СВА є покликаною відігравати важливу роль в управлінні підприємством. Базуючись

Принципи корпоративного управління ІВА

Принцип	Зміст принципу
Взаємодія	Якісне управління вимагає ефективної взаємодії між членами наглядової ради, менеджментом, зовнішнім і внутрішнім аудитором.
Мета наглядової ради	Наглядова рада повинна розуміти, що її метою є захист інтересів корпоративних акціонерів з одночасним врахуванням інтересів інших стейкхолдерів (наприклад, кредиторів, найманих робітників і т. ін.)
Обов'язки наглядової ради	Основним обов'язком наглядової ради має бути моніторинг діяльності виконавчої дирекції, нагляд за провадженням корпоративної стратегії, моніторинг ризиків і системи контролю підприємства. Члени ради при виконанні своїх обов'язків повинні керуватися здоровим скептицизмом.
Незалежність	Більшість бірж дає визначення «незалежного» члена ради як людини, яка не має професійних та особистих зв'язків з підприємством (дійсних або минулих) та з його менеджментом, крім службових.
Знання та досвід	Члени ради повинні мати знання у необхідних галузях знань, справах підприємства, галузі функціонування підприємства та теорії управління. Члени ради повинні мати відповідний досвід і перспективне бачення. Всі члени ради повинні постійно підвищувати освітній рівень.
Збори та інформація	Рада повинна проводити зустрічі достатньо часто, а також мати доступ до інформації та кадрове забезпечення, необхідне для виконання своїх обов'язків.
Лідерство	Ролі наглядової ради та виконавчого директора повинні бути розмежовані.
Розкриття	Уповноважені заяви та інші повідомлення наглядової ради повинні відображати діяльність ради та транзакції прозоро і вчасно.
Комітети	Комітети наглядової ради з винагород і компенсацій та аудиторський комітет мають складатися з незалежних членів.
Внутрішній аудит	Всі публічні підприємства повинні підтримувати ефективну роботу внутрішнього аудиту, що є підзвітним комітету з аудиту.

на МСВА 2110 — *Корпоративне управління*, внутрішній аудит має давати оцінку та відповідні рекомендації з удосконалювання процесів корпоративного управління для досягнення з їх допомогою наступних цілей [3]:

- формування та просування етичних норм і цінностей в робочому середовищі підприємства;
- забезпечення ефективного управління та відповідальності працівників за результати діяльності підприємства;
- забезпечення інформацією з питань ризиків і контролю відповідних підрозділів підприємства;
- координація діяльності та обмін інформацією між радою, зовнішніми та внутрішніми аудитором та керівництвом підприємства.

Останнім часом в економічній літературі є розповсюдженими поняття «аудит корпоративного управління», «корпоративний аудит». Автори вкладають у ці поняття регулярне проведення зовнішніми консультантами оцінки відповідності закріплених у внутрішніх документах підприємства

процедур корпоративного управління вимогам нормативно-правових актів. З цієї точки зору *корпоративний аудит* або *аудит корпоративного управління* являє собою незалежну правову експертизу документів підприємства та дій органів управління для виявлення, запобігання та виправлення порушень законодавства про захист прав інвесторів, корпоративного законодавства, законодавства, яке стосується діяльності господарських товариств, антимонопольного законодавства тощо.

У нашому розумінні поняття аудиту корпоративного управління несе ширше змістовне навантаження. *Аудит корпоративного управління* являє собою оцінку основних компонент корпоративного управління конкретного підприємства з погляду розуміння власниками підприємства стратегії розвитку, у т. ч. стратегії залучення інвестицій. Відповідність процедур корпоративного управління вимогам чинного законодавства є складовою частиною аудиту корпоративного управління. З цієї точки зору *аудит корпоративного*

управління підприємства означає виявлення сильних і слабких сторін існуючої практики корпоративного управління в порівнянні зі стратегічними цілями підприємства; виявлення завдань, які необхідно вирішити в області корпоративного управління для досягнення таких цілей; комплексну підготовку конкретних рекомендацій із вдосконалення системи корпоративного управління підприємством та її основних компонент.

У процесі проведення аудиту корпоративного управління визначаються зміст і послідовність комплексу робіт з поліпшення корпоративного управління підприємством. Аудит проводиться на основі середньострокової та довгострокової стратегії, співставлення її варіантів з вимогами законодавства, вимогами інституцій фінансової інфраструктури (наприклад, вимог бірж щодо лістингу, рейтингових агенцій), позиціями впливових груп інвесторів та власників. Оскільки позиція основних власників підприємства є визначальною при розробці стратегії підприємства, то, як правило, вона є ключовою при формулюванні цілей проведення аудиту та завдань, які заплановано вирішити з його допомогою.

Аудит корпоративного управління являє собою комплексну оцінку існуючої практики корпоративного управління з урахуванням специфіки підприємства. Під специфікою розуміються: стадія життєвого циклу підприємства, його стратегія, ступінь контролю з боку основних власників – наявна та необхідна, місце підприємства на ринку, інвестиційні інтереси, потреба та форми зовнішнього фінансування інвестицій тощо. Аудит дозволяє врахувати усі фактори, визначальні для розвитку підприємства, і запропонувати оптимальну модель корпоративного управління.

Погляд на проблему корпоративного управління з боку вимог рейтингових агенцій, бірж або нормативних приписів, наприклад Принципів корпоративного управління [3] не дозволяє вирішити складне та багатоаспектне завдання пошуку оптимальної моделі корпоративного управління без аналізу та моделювання. Включення в модель всіх вимог та чинників багатозовні збільшує складність завдання.

Це означає, що підприємство не може сліпо підігнати власну форму корпоративного управління під вимоги рейтингових агенцій або інших зацікавлених сторін і цим вдовольнитися. Скоріш за все незбалансована розробка буде йти врозріз з інтересами інших зацікавлених сторін, фінансовими та економічними інтересами самого підприємства.

Аудит корпоративного управління, що передбачає попереднє з'ясування специфічних особливостей підприємства, його стратегічних альтернатив, дозволяє означити оптимальні взірці практики корпоративного управління, рекомендовані для кожного з елементів шуканої моделі корпоративного управління. І на основі підготовлених рекомендацій, з урахуванням рівня їх значимості, розробити комплексний план формування синтетичної моделі корпоративного управління.

В загальному розумінні модель внутрішнього аудиту ефективності системи корпоративного управління може мати вигляд, представлений у табл. 2.

Проведення аудиторського завдання оцінки системи корпоративного управління

Основною метою проведення аудиторського завдання з оцінки системи корпоративного управління є підтвердження її адекватності та ефективності. Ефективність практики корпоративного управління, її відповідність потребам бізнесу та стандартам є індикатором якості як для самого підприємства та його інвесторів, так і для акціонерів та держави.

Результати підтвердження адекватності системи корпоративного управління є необхідними:

а) підприємству:

- для диференціації в очах інвесторів за рахунок розкриття інформації про стандарти корпоративного управління;
- для додаткового інформування інвесторів щодо процесів залучення капіталу (при первісному розміщенні, при випуску корпоративних облігацій);
- для використання результатів в якості орієнтиру при вдосконалюванні процедур корпоративного управління.

б) потенційним інвесторам:

- для розуміння особливостей функціонування підприємства та характеристик можливих ризиків;

Аудит ефективності корпоративного управління

Необхідність аудиту корпоративного управління	Важливість внутрішнього аудиту корпоративного управління	Завдання внутрішнього аудиту корпоративного управління
<p><i>Порушення корпоративного законодавства можуть призводити до:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - визнання нелігитимності діяльності органів управління підприємством; - визнання недійсними рішень органів управління підприємством; - визнання недійсними (незначними) угод; - визнання недійсним випусків цінних паперів; - виникнення корпоративних конфліктів та ворожого поглинання; - визнання реорганізації юридичної особи недійсною. 	<p><i>Підприємствам, що готуються до публічного розміщення своїх акцій (ІРО), облігацій та інших видів цінних паперів:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - для належного відображення інформації в проспекті цінних паперів та інших емісійних документів; - для зниження витрат на залучення капіталу та підвищення капіталізації підприємства за рахунок зниження юридичних ризиків інвестування; - для одержання рейтингу корпоративного управління; - для формування позитивного іміджу підприємства. <p><i>Підприємствам, що залучають приватні інвестиції, у тому числі стратегічні:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - для зниження юридичних ризиків участі інвесторів у бізнесі та запобігання корпоративних конфліктів; - для формування позитивного іміджу підприємства; - для підвищення інвестиційної привабливості бізнесу. <p><i>Підприємствам, що формують систему корпоративного управління:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - для створення основи побудови системи корпоративного управління; - для зниження юридичних ризиків зміни існуючої системи корпоративного управління. <p><i>Підприємствам холдингового типу:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - для зниження юридичних ризиків реструктуризації бізнесу; - для зниження юридичних ризиків діяльності; - на запобігання корпоративним конфліктам, шантажу, захопленню бізнесу; - на запобігання конфліктів з державними органами (ДКЦПФР та ін.) 	<p><i>Корпоративний аудит містить у собі:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - аналіз процесу створення підприємства; - аналіз законності придбання часток у капіталі підприємства; - аналіз законності придбання майна підприємства; - правову експертизу статуту та внутрішніх положень; - правову експертизу внутрішніх корпоративних документів підприємства протягом терміну існування підприємства (протоколів загальних зборів і засідань органів управління, наказів тощо); - правову експертизу внутрішніх та зовнішніх дій корпорації; - аналіз дотримання прав акціонерів (учасників); - правову експертизу порядку ведення реєстру акціонерів; - правову експертизу проведених угод, у тому числі значних, та у здійсненні яких є зацікавленість; - правову експертизу дотримання вимог законодавства України щодо розкриття інформації та антимонопольного законодавства; - розробку рекомендацій з усунення виявлених порушень, вибір форматів корпоративних документів, підтримку їх належної якості.

- для розуміння застосовуваних керівництвом методів щодо врахування інтересів акціонерів, включаючи міноритарних;

- для одержання додаткової інформації в ході прийняття інвестиційних рішень стратегічними та портфельними інвесторами;

- для розуміння ступеню прозорості підприємства.

с) акціонерам:

- для розуміння рівня захисту прав власності акціонерів;

- для розуміння здатності менеджменту управляти компанією в інтересах акціонерів і самої компанії.

d) державі: необхідна оцінка рівня корпоративного управління з метою вдосконалення законодавства в області корпоративного управління.

Проведення корпоративного аудиту може бути організовано за наступними етапами (рис. 1):

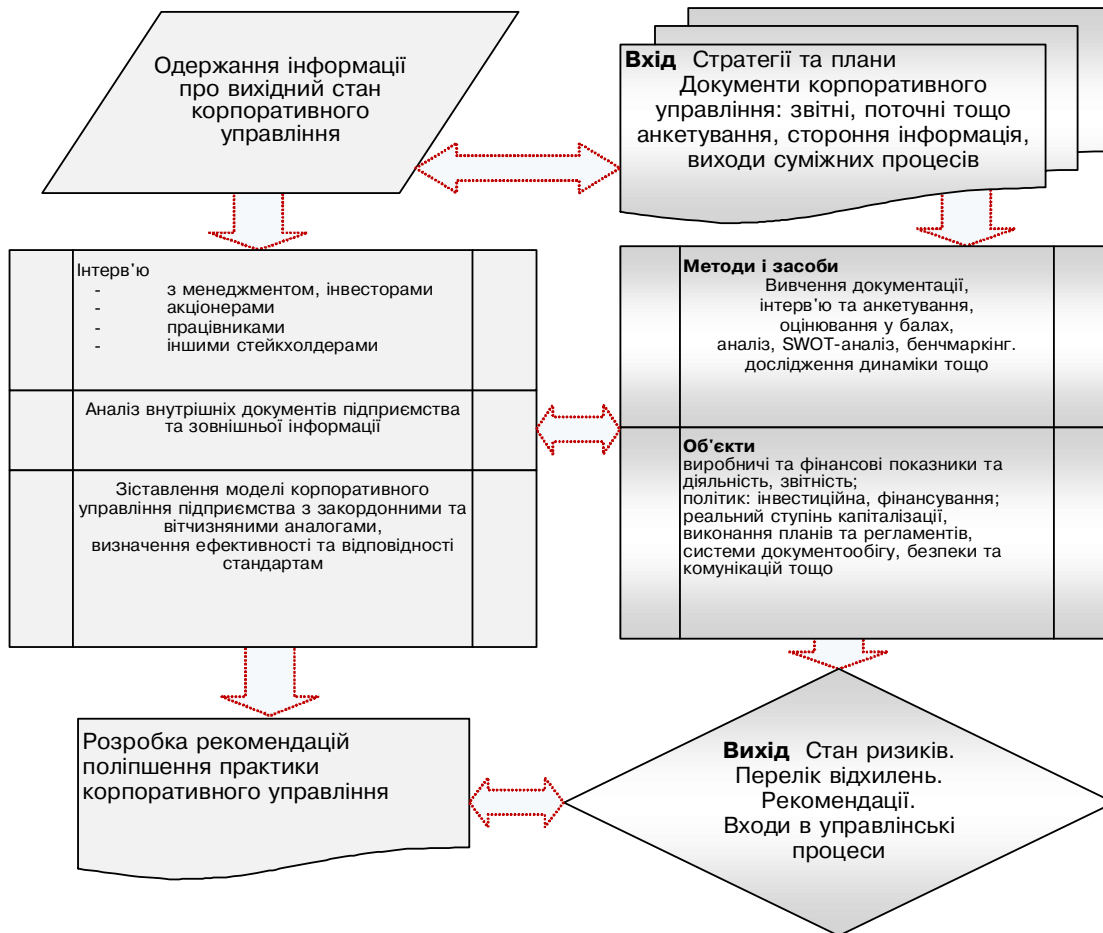

Рис. 1. Орієнтовна модель проведення внутрішнього аудиту корпоративного управління

Основні компоненти практики корпоративного управління підприємством, що підлягають аудиту:

1. Структура акціонерного капіталу та права акціонерів.
2. Робота органів управління та контролю.
3. Розкриття підприємством інформації про свою діяльність, забезпечення її достовірності.
4. Дотримання інтересів зацікавлених сторін та корпоративної соціальної відповідальності.
5. Регламентація взаємин та діяльності наглядової ради, комітету з аудиту, служби внутрішнього аудиту та менеджменту.
6. Забезпечення відповідності корпоративного управління стандартам, прийнятим в Україні.
7. Застосування передової практики корпоративного управління.

Результати внутрішнього аудиту практики корпоративного управління

За результатами проведення аудиторського завдання з оцінки адекватності та ефективності системи корпо-

ративного управління підприємством служба внутрішнього аудиту готує аналітичний звіт щодо практики корпоративного управління. Зазвичай звіт містить наступні елементи:

- опис економічної та управлінської компонент системи корпоративного управління підприємством;
- оцінку відповідності системи корпоративного управління передовим світовим стандартам;
- оцінку грамотності та відповідності компонент системи корпоративного управління з погляду законодавчих та нормативних актів;
- порівняльний аналіз впровадженої системи корпоративного управління та практики аналогічних підприємств;
- рекомендації для підготовки комплексного плану з поетапного вдосконалення системи корпоративного управління.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аудит системи корпоративного управління є новим

інструментом, використання якого дозволить підприємствам розробити поетапну програму поліпшення практики корпоративного управління. Методи аудиту дозволяють збалансувати витрати, вигоди та ризики та накласти зміни на середньо- та довгострокову стратегію підприємства. Проведення такого аудиту, на наш погляд, є надто важливим для тих вітчизняних підприємств, у стратегію розвитку яких закладено залучення зовнішніх інвестицій, особливо у формі публічного розміщення акцій (ІРО).

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник термінів Міжнародного інституту внутрішніх аудиторів. www.iaa-ru.ru
2. Міжнародний стандарт внутрішнього аудиту 2110 «Корпоративне управління» www.iaa-ru.ru
3. Об'єднаний кодекс корпоративного управління www.iaa-ru.ru

РІПІУ